

Entelektüel Sermayenin Finansal Tablolarda Raporlanmasına İlişkin Yaklaşımlar

Yrd. Doç. Dr. Barış Sipahi
Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F.

Özet

Bir işletmenin gerçek değerinin tespit edilmesinde sahip olduğu maddi varlıkların yanı sıra maddi olmayan varlıklarda büyük önem arz eder. Maddi varlıkların değerleri çeşitli değerlendirme yöntemleri ile net olarak tespit edilirken maddi olmayan varlıkların değerlerini net olarak tespit etmek o derece kolay değildir.

Entelektüel sermaye son yıllarda işletmenin sahip olduğu maddi olmayan duran varlıkların tamamını kapsayan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak, entelektüel sermayenin gerek ülke uygulamamızda gerekse uluslararası standartlarda finansal tablolarda tam olarak raporlanmasına ilişkin açık bir standart mevcut değildir. IFRS 38 çerçevesinde yapılan tanımlamalar ise yeterli kalmamaktadır.

Bu makalede, entelektüel sermayenin finansal tablolarda raporlanmasına ilişkin yaklaşımların neler olduğu irdelenecektir.

Anahtar Sözcükler: Entelektüel Sermaye, Raporlama

Abstract (Approaches On Reporting Of Intellectual Capital In The Financial Statements)

As well as the tangible assets, the intangible assets have a vital role in calculation of real value of an enterprise. The net value of the tangible assets can be measured by several techniques, while establishment of the net value of intangible assets is not an easy process.

In recent years, the intellectual capital is defined as a concept, which is surrounding all the intangible assets owned by the enterprise. However, there is not a clear standard existing in local applications and even in international standards on reporting of the intellectual capital in the financial statements. And, the definitions of IFRS 38 are not sufficient enough.

In this article, the approaches on reporting of intellectual capital in the financial statements will be investigated.

Key Words: Intellectual Capital, Reporting

1. Entelektüel Sermaye Kavramı Ve Unsurları

1.1. Entelektüel Sermaye Kavramı

Entelektüel, kelime kökeni olarak Latince "inter" ve "lectio" sözcüklerinden gelmektedir. "Inter" arasında, "lectio" edinilmiş bilgi, capital ise toplam olarak Türkçeye çevrilir. Entelektüel sermaye (Intellectual Capital), insan açısından geleceğe yönelik değerleri, kazanılmış tüm deneyim

ve bilgileri ifade etmektedir (Doğan K.N.; s. 16 s.6). Bir organizasyonun değeri finansal ve fiziksel varlıkları toplamından çok fazladır (Şamiloğlu F., Özçınar F.; s. 130). Bu fark bilgiye dayanan şirketlerde kendini daha net hissettirmektedir. Örneğin; Microsoft'un 1996 yılı itibariyle defter değeri¹ 930 milyon dolar iken piyasa değeri

¹ İşletmenin özsermaye toplamının pay senedi sayısına bölünmesi ile bulunan değerdir.

85.5 milyar dolar olarak tespit edilmiştir. Aradaki fark entelektüel sermayeyi oluşturmaktadır.

Geleneksel muhasebe görüşüne göre; entelektüel sermaye şerefiye olarak ifade edilmektedir (Şamiloğlu F.; s. 65). Fakat şerefiyenin tanımına baktığımızda, bir işletmenin ticari ilişkileri, saygınlığı ve piyasada yaptığı ismin avantaj ve faydaları olarak ifade edilmektedir (Mısırlıoğlu U.İ.; s.7). Piyasa değeri ile defter değeri arasındaki fark olarak da ifade edilebilen şerefiye kavramı ifade etmiş olduğu bu dar görüş sebebiyle maddi olmayan varlıkların tamamını temsil edebilecek bir kavram olarak yeterli kalmamıştır (Bart C.K.; s. 320). Bu yetersizlik entelektüel sermaye kavramını ortaya çıkarmıştır.

Stewart tarafından ilk defa 1991 yılında Fortune dergisinde ortaya atılan bir kavram olan entelektüel sermaye "işletmeye piyasada rekabet avantajı sağlayan işletme çalışanlarının bildiği herşeyin toplamı" olarak tanımlanmıştır (Stewart T.A.; s.42 - 60). Brooking ise entelektüel sermayeyi, işletmenin faaliyetlerini devam ettirebilmesi için ihtiyacı olan maddi olmayan varlıklarının tümü şeklinde ifade etmiştir (Brooking A.; s.12). Maddi olmayan varlıklar işletmeler açısından önemlidir. Çünkü:

- Mevcut müşterinin sadakatini korumasını, müşteri ilişkilerinin geliştirilmesini ve yeni müşteri kitlelerine ulaşmayı,
- Bilgi teknolojisi veri tabanlarının ve sistemlerinin yaygınlaşmasını,
- Yüksek kaliteli ürün üretilmesini,
- Ürün ve hizmetlerin geliştirilmesini sağlamaktadır (Kaplan R.S., Norton D.P.; s.4).

1.2. Entelektüel Sermaye Unsurları

Bontis, Dizinkowski ve Roos'a göre entelektüel sermaye 3 ana unsurdan oluşmaktadır. Bunlar:

- İnsan sermayesi,
- Yapısal sermaye,
- Müşteri sermayesidir.

İnsan Sermayesi: İnsan sermayesi, şirket çalışanlarının sahip oldukları bilgi, kapasite ve uzmanlıklar (Dizinkowski R.; s.3) yani bireysel düzeyde bilgi stoğudur (Bontis N.; s.462). Bu sermaye işletme sorunlarının çözümünden (Şamiloğlu F.; s.87) ar-ge çalışmalarına kadar her aşamada kullanılır. Dolayısıyla, çalışanların sahip oldukları eğitim, deneyim ve iş yaklaşımı bu sermayenin temelini teşkil eder.

Bir örnek vermek gerekirse, bir kantin işletmesinin çalışanlarının her zamanki müşterilerinin çayı açık mı, koyumu, bardak mı fincan mı, kaç şekerli istediklerini bilmesi ve sormadan servis yapması entelektüel sermayenin unsuru olan insan sermayesine en güzel örneklerdendir (Şamiloğlu F., Özçınar F.; s. 131).

Yapısal Sermaye: Yapısal sermaye işletmenin örgüt yapısının sahip olduğu sermayedir. Yani, çalışanların eve gittiğinde geri kalan bilgidir (Bontis N.; s.462). Edvinsson ve Malone, yapısal sermayeyi örgüt sermayesi, süreç sermayesi ve yenilik sermayesi olarak üçe ayırmıştır. Örgütsel sermaye örgütün iş yapma yeteneğini artıran sistemleri içermekte iken süreç sermayesi, mal ve hizmet dağıtımını sağlayan yöntemleri ve teknikleri içerir. Yenilik sermayesi ise, telif hakları gibi tescil edilmiş entelektüel mülkiyetle, işletmenin sağlıklı bir şekilde faaliyetlerine devam etmesini sağlayan tüm yeteneklerinden oluşan entelektüel varlıklardır.

Müşteri sermayesi: Müşteri sermayesi, işletmenin sahip olduğu müşteri kitlesi, pazarlama kanalları ve markasının sağlamış olduğu sermayedir.

2. Entelektüel Sermayenin Finansal Tablolarda Raporlanması

Perrin'nin, İngiltere de 51 şirket üzerinde yaptığı araştırmaya göre bu şirketlerin gelirlerinin % 56'sı entelektüel sermaye tarafından elde edilmektedir. Bu sebepten şirketler, hangi entelektüel sermaye ile hangi gelirin elde edildiğini bilmeleri gerekir. Böylece yönetim, hangi entel-

lektüel sermayenin yatırım yapmaya değer olduğunu ya da hangi entelektüel sermayeye yatırım yapmaya deymeyeceğini bilir.

Entelektüel sermaye ve entelektüel varlığın finansal tablolarında raporlanmasına ilişkin Leadbeater ve Damos'un ortaya koyduğu (Seetharaman A., Sooria H.H., Saravanan A.S.; s. 140) üç yaklaşım ile birlikte Danimarka ve İsveç firmalarında kullanılan çeşitli raporlamalar bulunmaktadır. Leadbeater ve Damos'un yaklaşımları artış², devrim³ ve melez⁴ yaklaşımlardır.

2.1. Artış Yaklaşımı

Bu yaklaşıma göre geleneksel finansal hesaplar, raporlama sisteminde odak noktayı oluşturmakla beraber finansal olmayan bilgilerle desteklenerek yatırımcılara entelektüel sermaye hakkında bilgi verirler.

Piyasa değeri ile güçlü bir ilişkisi kurulabilen finansal olmayan değerler geleneksel finansal hesaplar ile beraber yayınlanırlar. Piyasa değeri ile direkt ilişkisi olmayan finansal olmayan değerler ise bilanço ile ilişkilendirilmezler ve ayrı tutulurlar. Ayrı tutulan finansal olmayan değerler gelecek dönemler için gözden geçirilerek bilanço hesapları ile ilişkilendirilebilir.

2.2. Devrim Yaklaşımı

Bu yaklaşıma göre, düzenlenen bilançoların temelinde entelektüel sermayenin ölçülmesi ve de bu ölçümün insan sermayesi, müşteri sermayesi, yapısal sermaye ve benzeri adlar şeklinde raporlanması yatmaktadır.

Bu şekilde hazırlanan bilançolara entelektüel sermaye bilançosu adı verilmektedir. Bu yaklaşımda, entelektüel sermayenin değerini firmaların piyasa değeri ile defter değeri arasındaki fark belirle-

mektedir. Defter değerinden fazla olan kısım çeşitli entelektüel sermaye kalemlerinde izlenir. Bu yaklaşımın en önemli avantajı, her tür entelektüel sermayenin raporlanması iken en önemli dezavantajı her bir entelektüel sermaye kaleminin değerinin saptanmasında kabul görmüş bir yöntemin bulunmaması gösterilmektedir.

2.3. Melez Yaklaşım

Bu yaklaşımda, bazı entelektüel sermaye kalemleri bir finansal araç gibi düşünülüp, pazarları oluşturularak fiyatının tam olarak belirlenmesi sağlanır. Piyasada değeri tam olarak tespit edilebilenler bilanço ile direkt olarak ilişkilendirilir. Bunların dışında kalan entelektüel sermaye kalemleri ise artış yaklaşımının da olduğu içsel bir değerlendirmeye tabi tutulur. Piyasa değeri ile güçlü ilişkisi tespit edilmeyen entelektüel sermaye kalemleri bilançodan ayıklanır.

2.4. Danimarka Ve İsveç Firmaları Yaklaşımı

Danimarka ve İsveç firmaları tarafından kullanılan ve Danimarka Ticaret ve Sanayi Odası tarafından bastırılan yaklaşımdır (Danish Trade and Industry Development Council). Entelektüel sermaye hesapları firmanın gelecekte büyümesinin altında yatan sebepleri ve entelektüel sermaye ile firma stratejileri arasında bağı kurar.

Rapora göre entelektüel sermaye hesaplarının 2 boyutu vardır. İlk boyutta, entelektüel hesaplar dört boyuta bölünür. Bunlar insan kaynakları, müşteriler, teknoloji ve proseslerdir. İkinci boyut ise, istatistiksel teknikler ile sebep - sonuç ilişkisi içerisinde kullanılan ölçüm yöntemleridir. Bu kapsamda insan kaynakları gelir tablosu ve bilançosu aşağıda yer almaktadır (Seetharaman A. Ve diğerleri; s. 143).

---

² Incrementalist Approach

³ Revolutionary Approach

⁴Hybrid Approach

İnsan Kaynakları Gelir Tablosu (milyon)	İnsan Kaynakları Bilançosu (milyon)	
Gelirler	41,060	
Ücretler	8,740	
Gelişme/egitim	581	
Çalışan değişimi	1,752	
Hastalıktan ötürü çalışmama	316	
Sosyal aktiviteler	328	
Toplam çalışan maliyeti	11,717	
Amortisman dahil diğer maliyetler	24,700	
Amortismandan sonra sonuçlar	4,643	
	Aktifler:	
	Dönen varlıklar	13,164
	Çalışanların değeri	666
	Eğitim değeri	653
	Duran varlıklar	44,210
	Aktif Toplamı	58,693
	Pasifler:	
	Kısa vadeli yabancı kaynaklar	16,079
	Uzun vadeli yabancı kaynaklar	20,113
	Sermaye	17,403
	Çalıştırma sermayesi	666
	Eğitim sermayesi	653
	Dağıtılabilen kar yedekleri	3,766
	Dağıtılmamış karlar	13
	Pasif Toplamı	58,693

Tablo 1 : Telias İnsan Kaynakları Gelir Tablosu ve Bilançosu

3. Sonuç

Perri'nin İngiltere de yaptığı araştırmada görüldüğü üzere 51 şirketin gelirlerinin % 56'sı entelektüel sermaye tarafından elde edilmekte idi. Bu örnek, bir işletme açısından entelektüel sermayenin önemini açık bir şekilde göstermektedir.

Günümüz raporlama yapısı maddi duran varlıkların raporlaması yönündedir. Geleneksel muhasebe sistemi entelektüel sermayenin değerlendirilmesi, muhasebeleştirilmesi ve raporlaması için yeterli değildir. Bununla birlikte konu ile ilgili bir standart, gerek ülkemizde gerekse uluslararası boyutta mevcut değildir.

Gerek SPK gerekse mevzuatımız uluslararası uygulamada yaşanan gelişmeleri alması ve onları uygulamaya geçirmesi uzun zaman almaktadır. Entelektüel sermaye ölçülmesi, muhasebeleştirilmesi ve raporlanması ile ilgili gelişmeler iyi takip edilerek zamanında gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Muhasebe mesleği açısından zor olan, defter değeri ile bilanço değeri arasındaki farkı tespit edebilmek ve finansal tablolara yansıtılabilmektir. Gelecekte daha da hissedilecek bu zorluk için şimdiden muhasebe ve finans eğitimlerini entelektüel sermayeyi ölçme ve raporlama teknikleri üzerinde yoğunlaştırmak gerekmektedir.

Yararlanılan Kaynaklar

- Ataman Ü. ve Kibar H.; "Hisse Senetleri'nin Gerçek Değerinin Hesaplanması", Türkmen Kitabevi, İstanbul 1999.
- Bart C.K.; "Measuring the Mission Effect in Human Intellectual Capital", Journal of Intellectual Capital, Vol 2, No:3, MCB University Press, Bradford, 2001.
- Bontis N.; "Managing Organizational Knowledge by Diagnosing Intellectual Capital : Framing and Advancing the State of the Field", International Journal of Technology Management, Vol. 18, No.7/8 1999.
- Brooking A.; "Intellectual Capital", Tomsan Business, England, 1996.
- Danish Trade and Industry Development Council; "Intellectual Capital Accounts : Reporting and Managing Intellectual Capital", www.oecd.org, 1997.
- Dizinkowski R.; "The Value of Intellectual Capital", The Journal of Business Strategy, Boston 2000.
- Kaplan R.S., Norton D.P.; "Balanced Score-card", Çev: Egeli S., Sistem Yayıncılık, Bi-rinci Basım, İstanbul 1999.
- Luthy, D.H.; "Intellectual Capital and Its Measurement", www.3bus.osaka-cu.ac.jp/apira98/archives/htmls/25.htm, 2000.
- Mısırhoğlu U.I.; "Şerefiye", Yaylım Yayıncılık, İstanbul 2001.
- Luthy, D.H.; "Intellectual Capital and Its Measurement", www.3bus.osaka-cu.ac.jp/apira98/archives/htmls/25.htm, 2000.
- Stewart T.A.; "Brainpower", Fortune, Vol:123, No:11 June 1991 .
- Şamiloğlu F., Özçınar F.; "Entelektüel Sermayenin Muhasebe ve Finansman Alanlarında Yarattığı Yeniden Yapılanma İhtiyacı", MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi, Temmuz 2003.
- Şamiloğlu F.; "Entelektüel Sermaye", Gazi Kitabevi, Ankara 2002.